

CHENZINE LITERARE

Tania Radu a urmat cursurile Liceului de muzică „George Enescu“ din București (secția pian), dar a absolvit în 1976 Facultatea de Limba și Literatura română a Universității din București. A fost apoi, pe rând, profesor în comuna Glina, redactor la secția culturală a revistei *Flacăra*, cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu“, coeditor al suplimentului *Litere, arte&idei* al ziarului *Cotidianul*, redactor al postului de radio Europa Liberă. Din 2005, ține pentru același radio o rubrică zilnică de „Revista presei românești“, destinată ascultătorilor din Republica Moldova. Între 2005 și 2012 a fost vicepreședinte al Institutului Cultural Român, iar din 2004 semnează în *Revista 22* rubrica bilunară „Chenzina literară“. A publicat și *Cercuri în apă. Un atelier cu Andrei Șerban* (Asociația ECUMEST, 2005). A tradus, între altele, corespondența lui Cioran (*Scrisori către cei de-acasă*, Humanitas, 1995), *Jurnalul unui geniu* de Salvador Dalí (Humanitas, 2005), *Predica despre căderea Romei* de Jérôme Ferrari (Editura Trei, 2012).

TANIA RADU

Chenzine literare

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Lidia Bodea
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Patricia Rădulescu, Cristina Jelescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu

Tipărit la Artprint

© HUMANITAS, 2014

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

RADU, TANIA

Chenzine literare / Radu Tania. – București: Humanitas, 2014

ISBN 978-973-50-4468-8

82.09

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Cuprins

<i>Precauțiuni politicoase</i>	9
--	---

I. PREAPLINUL AMINTIRILOR Memorialistica

Cu zilele în mână Anița Nandriș-Cudla, <i>20 de ani în Siberia. Amintiri din viață</i>	17
Arcanele lucidității Monica Lovinescu, <i>La apa Vavilonului</i>	23
Pariu de viață și de moarte Doina Jela, <i>Această dragoste care ne leagă</i>	34
Monica Lovinescu. Memoria viitorului de atunci <i>Jurnal esențial</i>	40
O moștenire fără mântuire Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, <i>Scrisori către Monica (1947–1951)</i>	46
„Aș da orice pentru mirul unei cărți“ Lena Constante, <i>Evadarea tăcută</i> . <i>Trei mii de zile singură în închisorile din România</i>	52
Retragerea în irepetabil Adrian Oprescu, <i>Vărul Alexandru și alte povești adevărate</i>	57
Împăcarea cu istoria Alexandra Noica-Wilson, <i>Treziți-vă, suntem liberi! Amintiri</i>	62

„Viața mea nu a fost, de fapt, trăită...”	
<i>Biruința unei iubiri. Dinu & Nelli Pillat</i>	67
Un dar al ocrotirii reciproce	
<i>Pia Pillat, Sufletul nu cunoaște distanțele.</i>	
<i>Pagini de corespondență cu familia Pillat</i>	72
Judecata ultimă a poeziei	
<i>Ana Blandiana, Fals tratat de manipulare</i>	82
Spiritul critic ca busolă	
<i>Ce a fost, cum a fost.</i>	
<i>Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache</i>	88
Decretul onomastic	
<i>Gabriel Liiceanu, Dragul meu turnător</i>	94
Efectul de biliard	
<i>Mircea Zăciu, Ion Brad, Dialog epistolar</i>	100
Ce-a mai rămas	
<i>Aurel Sasu, Mircea Zăciu, Amiaza cea mare.</i>	
<i>Corespondență</i>	106
Destine la amiază	
<i>O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj.</i>	
<i>Corespondență Mircea Zăciu–Marian Papahagi</i>	112
Stahanovismul erotic	
<i>Nina Cassian, Memoria ca zestre</i>	118
Rechizitoriul copiilor	
<i>Paul Cernat, Ion Manolescu, Angelo Mitchievici,</i>	
<i>Ioan Stanomir, O lume dispărută. Patru istorii personale</i>	
<i>urmate de un dialog cu H.-R. Patapievic</i>	136
II. LITERATURA CA DESCĂRCARE POSTTRAUMATICĂ	
Proza	
Despre fuga imposibilă	
<i>Ana Blandiana, Sertarul cu aplauze</i>	145
Nuielușa de alun	
<i>Gabriela Adameșteanu, Drumul egal al fiecărei zile</i>	150
Optzecismul îmbogățit	
<i>Ioan Groșan, Caravana cinematografică și alte povestiri.</i>	155

Avantajele romanului	
Cristian Teodorescu, <i>Tainele inimii</i>	160
Sentimentul globular	
Mircea Cărtărescu, <i>Nostalgia</i>	165
Despărțirea de androgin	
Mircea Cărtărescu, <i>Travesti</i>	171
Cititorul „nimfoman“	
Mircea Cărtărescu, <i>De ce iubim femeile</i>	175
Insomnia imaginației	
Dan Stanca, <i>Mut</i>	181
Omul singur al Apocalipsei	
Dan Stanca, <i>Noaptea lui Iuda</i>	187
Ezotericul mutat în <i>cloud</i>	
Dan Stanca, <i>Craii și morții</i>	192
Cartea cărților lui Dan Stanca	
Dan Stanca, <i>Jurnalul așteptării</i>	198
Adevărul ca pas în gol	
Filip Florian, <i>Degete mici</i>	204
O fereastră ștearsă nemțește	
Filip Florian, <i>Zilele regelui</i>	209
În așteptarea unei epifanii	
Filip Florian, <i>Toate bufnițele</i>	214
Romantismul dezabuzării	
Radu Aldulescu, <i>Amantul Colivăresei</i>	220
Cerul închis deasupra noastră	
Radu Aldulescu, <i>Proorocii Ierusalimului</i>	223
La poarta cerului închis	
Radu Aldulescu,	
<i>Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare</i>	229
Rochia de mireasă	
Ioan T. Morar, <i>Lindenfeld</i>	234
Schimbarea în roșu	
Ioan T. Morar, <i>Negru și roșu</i>	239
Greu de clasat	
Răzvan Rădulescu, <i>Viața și faptele lui Ilie Cazane</i>	245
Ne despărțim altfel de trecut?	
Adrian Alui Gheorghe, <i>Urma</i>	250

Vitalitatea cu sens negativ	
Doina Ruști, <i>Lizoanca la 11 ani</i>	256
Jocuri riscante	
Doina Ruști, <i>Mămica la două albastrele</i>	261
Stop-cadru pe final	
Stelian Tănase, <i>Maestro</i>	266
Povestea unui bloc exterminator	
Cătălin Mihuleac, <i>Aventurile unui gentleman bolșevic</i>	271
Nebunii trecătoare	
Lucian Dan Teodorovici,	
<i>Cu puțin înaintea coborârii extratereștrilor printre noi</i>	277
Nu doar o pantomimă elegiacă	
Lucian Dan Teodorovici, <i>Matei Brunul</i>	282
Libertatea „vintage“	
Alexandru Vlad, <i>Ploile amare</i>	287
Intrare din lateral	
Marta Petreu, <i>Acasă, pe Câmpia Armaghedonului</i>	293
Cea mai bună dintre lumi	
Ioana Pârvolescu, <i>Viitorul începe luni</i>	298
Arborele și rizomul	
Simona Sora, <i>Hotel Universal</i>	304
Iertarea ca armură	
Ioana Nicolaie, <i>O pasăre pe sârmă</i>	310
Îngerul pătat	
Adrian Chivu, <i>Caiet de desen</i>	315
Endorfinele stilului	
Adrian Chivu, <i>Strada</i>	320
O metaforă a inocenței inutile	
Dan Coman, <i>Parohia</i>	325
Găurile Cortinei de Fier	
Cătălin Dorian Florescu, <i>Vremea minunilor</i>	331
Literatura ca literatură	
Cătălin Dorian Florescu, <i>Jacob se hotărăște să iubească</i>	336
Noua sinceritate literară	
Ioana Bradea, <i>Băgău</i>	341

Precauțiuni politicoase

Ceea ce scriu aici nu e neapărat necesar, ci mai degrabă politicos să fie scris. Pentru că, presupun, nu e chiar normal să dai buzna cu o primă carte după 35 de ani de cronică literară publicată așa, de capul tău, fără sentimentul competiției, de cele mai multe ori din pură plăcere și cu o încăpățănare ce abia acum îmi sare în ochi.

Apoi, ceea ce scriu aici trebuia scris și pentru că s-ar putea presupune oarece motive ascunse ale acestei situații. De pildă, motivul „înalț“ că aș fi *optat* pentru foiletonistică și că aș fi dispusă să invoc, la o eventuală interpelare, linia tare a acestui gen critic. Veți fi dezamăgiți.

Explicația ultimă, cea care a rezistat tuturor autoscopiilor la care m-am supus în ultima vreme, este relația mea defectă cu timpul: n-am băgat de seamă că a trecut atât de mult. Am dat mai multă atenție secvențelor decât parcursului, iar cronica literară e secvența însăși. Apoi, până mai ieri, mi s-a părut mereu posibil să spun „nu acum, mai târziu“. M-am răsfățat, amânând sintezele serioase în cultul cărora a crescut generația mea, și am acceptat buclele profesionale lungi pe care viața mi le-a scos în cale. Câteva calupuri compacte, de-abia vag conexe, se văd în urmă. Și totuși, pe unele tot nu pot să le regret.

Mai intră un ingredient în rețeta acestui soi de autism scriitoricesc: plăcerea aproape vicioasă de a scrie de pe margine, din afara *vieții literare* – dacă știți ce vreau să spun cu aceste două cuvinte.

Cred că am început să mă gândesc că trebuie să public o carte de acest fel când am realizat că deja cunosc prea mulți scriitori, că nu suntem nemuritori, precum și că – surpriză dulce-amară – mulți sunt deja cu mult mai tineri decât mine. Trezire de somnambul pe cornișă! Pierdusem, în bună măsură, componenta securizantă a lui „a fi pe margine”. Din fericire, și prin bunele oficii ale îngerului meu păzitor, încorporat în câțiva prieteni, am aterizat în siguranță. În schimb, vrful mai mult sau mai puțin virtual de texte mi-a devenit brusc apăsător, am simțit că, dacă nu îl mut undeva în afara mea, mă blochez și chiar n-am să mai scriu niciodată acel eseu cu care s-ar fi cuvenit – și mulți m-au îndemnat – să ies în lume (Mircea Mihăieș trebuie că este ultimul dezamăgit).

Dacă nu adunam aceste texte, aș mai fi pierdut ceva: bucuria de a le fi scris. Una greu de amănunțit, fiindcă e doar a mea și ține de victoria repetată asupra propriei naturi. Se găsesc printre noi câteva ființe care și-au exersat binișor răbdarea asistând, din diverse posturi, la disproporționatele mele *affres de la création*. Căci din năzuroase chinuri se trage și titlul acestei cărți.

Între rubricile sub care am semnat de-a lungul anilor, „Chenzina literară” mi s-a potrivit cel mai bine.

Întotdeauna am invidiat tăria celor care scriu săptămânal. Cred totuși, și să nu-mi fie luat în nume de rău, că ritmul lui Nicolae Manolescu are rareori grație fără semnătura lui. În ce mă privește, scrisul săptămânal, în perioadele de obligații redacționale, s-a lăsat cu crampe severe și cu o angoasă definitivă a *deadline*-ului. *Chenzina* însă, acest interval special croit pentru

confortul lecturii, e pe nedrept ignorat în cutumele noastre de presă. E un răstimp răcoros, care dresază bine delăsările, fără să biciuie. O „chenzină literară“ nu e, până la urmă, nici obligație, nici vacanță. Eu una sunt bucuroasă că ne-am întâlnit. Îi datorez probabil salvarea singurului punct fix din coregrafia, atât de liberă, a parcursului meu literar.

Dacă fac abstracție de vreo două eclipse, aș putea să-i stabilesc „Chenzinei“ uimitoarea vârstă de zece ani. A fost botezată la *LA&I*, numele de alint al suplimentului *Litere, Arte & Idei* de la *Cotidianul*. După închiderea lui, a continuat la *Revista 22*, la propunerea promptă și prietenească a Rodicăi Palade. Doar vigilența ei tandru-exigentă și repetatul apel la responsabilitate (dat fiind titlul rubricii) m-au făcut să intru, de bine de rău, în ritm. Mi s-a părut deci firesc să adun aici, cu foarte puține excepții (șapte: două texte Cărtărescu, pe care le pomenesc mai jos, un Aldulescu – *Amantul colivăresei*, recenzia la epistolarul Mircea Zăciu–Ion Brad, primele două episoade despre memoriile Ninei Cassian și textul despre *O lume dispărută*), doar cronici apărute în 22 și să le așez sub acest titlu, pe care l-am împrumutat cândva în speranța că-mi pot transfera, odată cu el, și tic-tac-ul eficienței profesioniste. E și o reverență bine-meritată față de echipa de la 22, de la care am primit constant un dar neprețuit: deplină libertate.

Ce sunt „Chenzinele“ acestea literare e treaba cititorului să stabilească. Eu vreau numai să lămuresc, atât cât pot, de ce se regăsesc aici aceste texte, iar altele nu, de ce lipsesc unele cărți de succes din intervalul literar acoperit și, în general, ce cred eu că ar putea spune laolaltă 58 de foiletoane care nu s-au gândit aproape nici o clipă unul la altul.

Ar trebui explicat mai întâi de ce am ales, aproape fără excepție, doar cronici din ultimii zece ani: pentru că e cea mai lungă perioadă compactă de exercițiu critic *de voie* din viața

mea. *De nevoie*, silnic adică, nu mă plâng că aş fi scris foarte mult, nici chiar în acea experienţă-limită numită *Flacăra*, prin care am trecut în slalom inconştient, la adăpostul fragil al secţiei „cultură mică” – după definiţia plină de miez dată de folclorul redacţional paginilor de cultură, în balanţă cu „cultura mare”, recte AGRICultura. Dar scrisul *de plăcere* (puneţi bemolul convenit al caznelor, deja mărturisite, cu foaia albă) nu l-am descoperit decât după 1990. Până atunci, nu-mi amintesc să fi scris fără biciul zilei de predare decât prima mea recenzie, la *Ardere de tot* de Ileana Mălăncioiu, apărută într-o revistă studenţească bine pavoazăată, dar care-şi cultiva totuşi schizoid şi unele extravagante culturale.

Dar să revenim la „Chenzinele” de faţă. Sunt rezultatul unei constatări târzii, aceea că, alegându-mi din mers subiectele, am selectat fără să vreau îndeosebi cărţi care *aduc cumva mărturie*.

Unele sunt mărturii directe, adică memorii, jurnale, corespondenţă, reconstituiri, capabile să extragă, dintr-o zestre risipită dramatic, principii ale reasamblării noastre morale. (Între ele, şi „contra-mărturia” dezinvoltă a Ninei Cassian, aşa, ca să nu ne scape proporţiile. O văd ca pe bancnota de 1 dolar aşezată de detectivi lângă urma fotografiată la locul crimei.)

Altele sunt descărcări literare acute, uneori violente, oricum posttraumatice ale aceleiaşi experienţe, dar în forma prozei care se scrie azi. Dincolo de interesul ei literar – în care cred, pentru că nimic nu e mai fascinant într-o literatură decât această magmă care fierbe în marile reaşezări de falii canonice –, proza de azi nu e o listă de nume pe care să ne batem inutil, ci un pasionant, dramatic *tohu-wa-bohu* din care mâine se va naşte altceva.

Lucrurile se mişcă repede, şi aici ar fi rostul cronicarului. În zece ani, se văd deja efectele scurtcircuitului major pe care l-a reprezentat, în jurul anului 2000, plutonul de tineri scriitori lansat de Polirom: dezinhibare, dis-respect faţă de formele canonice, violenţă stilistică, erupţie a unei variante de intimism

deloc grațios, ce nu exclude nici măcar poza automutilării. Din numele mult comentate atunci, cu iritare, cu stupoare, sau, dimpotrivă, cu solidaritate empatică de generație, după zece ani n-a mai rămas mare lucru. Nimic grav, era chiar normal. Nu acele cărți neapărat, ci șocul aruncării lor în bloc pe piața literară a funcționat, aproape ca o resuscitare. După 2004–2005, proza-torii români scriu altfel. S-au ales apele. S-au diversificat formulele stilistice. S-a experimentat cu calm, deja nerevoluționar, în toate direcțiile. Cea mai recentă „inovație” pare să fie scriitura clasică, albă, neutră, regăsită adesea virtuos.

Câțiva dintre cei mai buni scriitori de azi sper că vor intra în manualele următoarei decade. Dar cred că cel mai frumos lucru care s-a întâmplat e revenirea în arenă a câțiva reprezentanți ai generației anterioare. Prin reeditări, care sună și contează diferit în contextul de azi, dar și cu titluri noi, nu mai puțin surprinzătoare.

Mă întreb dacă pot cu adevărat să-mi (și să vă) explic de ce e aproape absent din acest sumar un scriitor de azi pe care, într-o ierarhie personală, îl așez pe treapta cea mai de sus: Mircea Cărtărescu. O explicație ar fi că el pre-există net acestui val încă în rostogolire, deci îl vom regăsi intact și după. Doar că nu prin deliberare l-am ocolit, ci prin jocul întâmplării. Cele trei volume din *Orbitor* (ca să vorbesc numai de ele) au coincis cu unele dintre pauzele mele de scris (o recenzie la volumul al doilea nu intră la socoteală; recenzia nu mi-a mai spus foarte mult). Drept care am socotit mai cinstit, și poate mai amuzant, să pescuiesc pentru „Chenzinele” adunate aici două cronici vechi, din prima serie a *LA&I*-ului, în care îl iau parcă un pic de sus pe autorul *Levantului* și în care elucubrez îndeajuns. Am adăugat textul admirativ scris despre cea mai biciuită și mai vândută carte a lui, *De ce iubim femeile*.

Nu e singura absență, dar nici volumul de față nu e vreo istorie a literaturii.

Mai degrabă una dintre prezențe are nevoie de lămuriri. Prozatorul elvețian de origine română Cătălin Dorian Florescu se află în sumar deși e un autor tradus, care scrie în limba germană. La prima apariție în românește, nu mai era de mult un debutant, ci un scriitor cu cotă în țara de adopție, cu premii și traduceri. Locul lui este însă aici, printre congenerii din România, unde s-a instalat într-o bună zi, firesc și ferm, ca o piesă lipsă în puzzle.

Poate mai merită să pomenesc că, dintr-o veche deprindere de-a scrie „cu capul între urechi“, mi se întâmplă să fiu promptă fără să-mi fi propus, să scriu adică printre primii la apariții noi. Mai la tinerețe, mi se mai contabiliza îndrăzneala de a-i fi devansat pe monștrii sacri. Acum nu mai e cazul, din nici un punct de vedere. Mi-a rămas totuși, de atunci, o curiozitate aparte pentru noii veniți în literatură. La fel, față de întârziați și outsiders (din care și acum regret că am lăsat deoparte câțiva) sau față de autorii cu bibliografie, dar aflați în ipostaze la limita *contre-emploi*-ului.

O ultimă dădăceală: nu căutați criteriul de așezare a cronicilor în sumar. Nu e nici alfabetic, nici cronologic, nici ierarhic. Ține de un itinerariu interior, de care am încercat să mă țin chiar și când nu mă avantajează. El mi-a impus să închei și secțiunea „Preaplinul amintirilor“, și pe cea rezervată prozei („Literatura ca descărcare posttraumatică“) cu câte o oglindă nemiloasă: *O lume dispărută*, fotografia de „lagăr“ făcută în grup de Ion Manolescu, Paul Cernat, Angelo Mitchievici și Ioan Stanomir, adolescenți în anii optzeci, și respectiv *Băgău*, romanul tip grenadă defensivă al Ioanei Bradea. Amândouă sunt rechi-zitorii tăioase, aproape dizolvante. Până la urmă, ceea ce nu putem în nici un fel escamota sunt tinerii și ce-am făcut din ei.

TANIA RADU

I. PREAPLINUL AMINTIRILOR
Memorialistica

Cu zilele în mână

Nu încetez să mă mir de inepuizabilul spectacol al destinului, când e vorba de cărți.

Apariția celei de a doua ediții a cărții Aniței Nandriș-Cudla, *Amintiri din viață. 20 de ani în Siberia**, exact în perioada în care la Uniunea Europeană s-a votat pentru prima oară un document de condamnare a crimelor comuniste și când un mare număr de intelectuali români cer autorităților condamnarea explicită a comunismului e, fără îndoială, tulburătoare. Chiar dacă la mijloc ar fi doar bunul-simț al pieței, de atribuit direct editorului, trebuie să recunoaștem că dincolo de el rămâne o logică misterioasă, de tipul „fiecare lucru la timpul lui“.

Nerezolvată, problema comunismului ca experiment monstruos continuă să caute soluții științifice. În caietul cu amintiri din pribegie al bucovinencei netrecute de a treia clasă primară ea face doar obiectul unui rechizitoriu mut, ținând de elocvența naturii înseși. Mai e nevoie de argumente politice pentru salvarea animalelor planetei? Puțini ar răspunde da. Anița Nandriș adresează fără vorbe o întrebare la fel de retorică celor pentru care repudierea sistemului comunist e încă o problemă politică.

* Anița Nandriș-Cudla, *20 de ani în Siberia. Amintiri din viață*, Humanitas, București, 2006.

Am regretat că ediția a doua nu-i are suficient în vedere pe acei cititori aflați la prima lectură. Ei nu vor ști, de pildă, cine este prefațatorul care formulează observații morale de o pregnanță rară, propunând și un concept: *comucidul*. „Nu ideologia, ci crimele făcute în numele ei” – spune Gheorghe Nandriș, nepotul de frate al Aniței Nandriș. Din păcate, cititorii de acum nu-și vor lămuri până la capăt micul arbore genealogic al acestei familii de țărani bucovineni de lângă Cernăuți, despre care s-a scris deja ca despre un neam de țărani „aristocrați”. Nandrișii au fost oameni cuminți, cu stare modestă, și au rodit, între alții, trei medici – unul în Marea Britanie – și un profesor universitar, urmați în generația a doua și a treia de patru ingineri electroniști, școliți de acum într-un regim comunist post-gulag. Un asemenea tablou ar fi fost instructiv la capătul lecturii și ar fi făcut dispensabile orice alte pledoarii pe tema inteligenței și a nobleții înăscute a românilor bucovineni. Dar ce e încă mai impresionant e încrederea lui Gheorghe Nandriș în viitor. Din imediata vecinătate a unei experiențe-limită, care pe mulți i-ar fi scos în afara noțiunii înseși de viitor, el spune: „Va veni vremea când școala își va propune să formeze mari caractere, adică să refacă structura de rezistență a neamului nostru, când cinstea, curajul și demnitatea își vor recăpăta prețuirea ce li se cuvine. Atunci, cartea Aniței va fi o lectură de referință, nelipsită din rafturile bibliotecilor școlare”. Dacă ne gândim la *Jurnalul Annei Franck*, putem spera că are dreptate.

Anița Nandriș a fost deportată la 13 iunie 1941 din satul Mahala, de lângă Cernăuți, împreună cu soțul ei și cu cei trei băieți, de 11, 14 și 17 ani. S-au întors doar mama și copiii, 18 ani mai târziu. Și-au recăpătat casa din Mahala, în care au putut intra fix la 20 de ani de la deportare, și numai după ce au reușit să o răscumpere cu bani de la cei ce fuseseră instalați în locul lor de regimul comunist. Sovieticii au recunoscut, în cele din urmă, că deportarea lui Chirică Cudla și a familiei lui fusese o

greșeală, întemeiată pe un denunț calomnios. Bărbatul avea stare modestă, iar tot ce avea făcuse prin truda brațelor lui și ale femeii lui: o casă, câteva vite și vreo patru hectare de pământ.

Cel mai emoționant detaliu din această istorie e însă povestea mamei Aniței Nandriș, infirmă la pat de 20 de ani în momentul deportării și abandonată – prin forța lucrurilor – singură în casa pustie. Terorizată de grija bătrânei, care depindea aproape din totdeauna de fiica ei, tânăra țărancă aruncă pe geamul vagonului de vite în care erau transportați către Siberia o batistă scrisă cu creion chimic: un mesaj către mama ei și către vecini, pe care-i ruga să o ia în grijă. În mod absolut miraculos, mesajul a ajuns la destinație și a fost păstrat. El poate fi descifrat într-una din fotografiile care însoțesc textul cărții.

Pagini întregi sunt dedicate mamei în acest caiet scris de mână și transcris apoi doar cu adăugarea semnelor de punctuație în editură. Căzută de timpuriu în grija copilei de 14 ani, după o bătaie soră cu moartea primită de la ruși, mama Aniței Nandriș își va trăi 25 de ani infirmitatea, înconjurată cu dragoste și respect imens de întreaga familie – fii, gineri și nurori, apoi nepoți. În jurul ei funcționează familia de tip tradițional a vechii României, cu regulile ei ancestrale, între care devotamentul și supunerea față de decizia părintelui sunt cele dintâi, urmate poate de respectul natural pe care părintele îl poartă odraslelor sale. O scenă grăitoare în cel de-al doilea sens: familia Nandriș retrăgându-se în mare grabă din calea moscalilor, în anii Primului Război Mondial, cu căruța încărcată la repezeală. Anița nu se dă dusă cu nici un chip, pentru că „vițlușca“ fusese lăsată în grajd, fiind prea greu de transportat. După multă muncă de lămurire, părintele face cale întoarsă și caută o soluție pentru animal. Într-un schimb tacit de încredere, mai târziu fiica se va supune fără să judece unei hotărâri mai degrabă nedrepte a tatălui: aceea de a nu-i da, la mărițiș, decât o zestre simbolică, fiindcă nu alesese pe gustul lui.